

**EPIDEMIOLOGIYA. EPIDEMIOLOGIK TAHLILLAR VA ULARNING
AMALIYOTI JIHATIDAN JAMIYATGA TA'SIRI**

Ma'mirov Asamidin Egamberdiyevich
Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti
Epidemiologiya kafedrasida assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada epidemiologiya va uning tahliliy hamda amaliy jihatdan jamiyatga ta'siri haqida fikr-mulohazalar yuritiladi. Epidemiologiya haqida chuqur ma'lumotlar yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: Epidemiologiya, epidemiologik amaliyot, kasallik tarqalishi, statistik tahlillar, jismoniy salomatlik.

Epidemiologiya — bu, kasalliklarning tarqalishi, sabablari, ularga qarshi kurashish va ularning jamiyatni ta'sir qiladigan amaliyotlarini o'rganuvchi ilmiy soha. Epidemiologlar, kasalliklarni tahlil qilish, ularni nazorat qilish va ularni oldini olish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib boradilar. Bu soha kasalliklarning tarqalishini va davlat siyosatini rivojlantirish, jamiyatni asosiy sharoitlarda saqlash va kuchaytirishga qaratilgan. Asosiy maqsadlaridan biri epidemiologiya, jamiyatdagi kasalliklar va davolash usullari haqida statistik ma'lumot yig'ib chiqish va bu ma'lumotlar asosida yangi kasalliklarni oldini olishdir. Epidemiologiya, kasallikning sabablari, tarqalish shakllari, ularga qarshi kurash usullari, va kasallikning epidemiologik o'lchovini tahlil qiladi. Epidemiologiya biologiya, mikrobiologiya, virusologiya, genetika, biokimyo, fizika va boshqa fanlar bilan chambarchas bog'liqdir. Umumiy epidemiologiya yuqumli kasalliklar tasnifining evolyutsion asoslari, epidemik jarayon, epidemiologiyaning kategoriya va qonuniyatlarini o'rganadi; xususiy epidemiologiya. har bir yuqumli kasallikning o'ziga xos tarixi, qo'zg'atuvchisi, epidemiologiyasi, infeksiya manbai, yuqish yo'llari va vositalari, unga qarshi kurash va oldini olish usullarini o'rganadi. Epidemiologiya tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Zardushtiylikning muqaddas kitobi Avestoda diniy va falsafiy masalalar bilan birga tibbiyotga, xususan, yuqumli kasalliklarning tarqalishiga va ularning oldini olishga oid fikrlar bitilgan. Ayrim kasalliklarning hayvonlardan yuqishi, shuningdek, bemor bilan muloqotda bo'lganda kasallik yuqishi mumkinligi va uning qo'zg'atuvchisi organizmga turli yo'llar — og'iz, burun va jinsiy a'zolar orqali kirishi o'sha davrdayoq ma'lum bo'lgan. Yuqumli kasalliklarni ilmiy jihatdan asoslashga urinishlar Gippokrat, o'rta asrlarda Roziy, ibn Sino va boshqalarning asarlarida o'z ifodasini topgan. Abu Ali ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" asarida kasalliklarni keltirib chiqaruvchi asosiy sabablar, ularni qo'zg'atuvchi omillar, kasallik alomatlari va ularning oldini olish haqida fikrlar bildirgan. Unda bir qancha xavfli yuqumli kasalliklar (vabo, o'lat, chin

chechak, sil va boshqalar)ning ko'zga ko'rinmas qo'zg'atuvchilari va ularning mexanizmi, shuningdek, yuqumli kasalliklarning vujudga kelishida ifloslangan suv, havo kabi tashqi omillar muhim rol o'ynashi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Epidemiologik tahlillar, kasalliklar va salomatlik muammolari bo'yicha tibbiy statistik ma'lumotlar olish, o'rganish va nazorat qilishga oid ilmiy usullardir. Bu tahlillar, kasalliklarning tarqalishi, ularga qanday sabablar ko'rsatish, va ularni oldini olish bo'yicha xavfsizlik strategiyalarini rivojlantirish uchun amaliyotlarni yo'qotishda yordam beradi. Quyidagi epidemiologik tahlillarning bir qismini ko'rsatib beraman:

1. **Prevalensiya va inkubatsiya davri:** Epidemiologik tahlillar kasallikning umumiy tuzilishi va tarqalish darajasi bo'yicha ma'lumot bermoqda. Prevalensiya, kasallikdan kasallik darajasi, va inkubatsiya davri kasallikka chalingan paytdagi vaqtni ko'rsatadi.

2. **Insidentsiya:** Kasallikning yangi voqea soni yoki insidentsiyasi, belgilangan davr (masalan, yil) davomida kasallikning yangi paydo bo'lishi miqdori.

3. **Tuzilish va asboblar:** Epidemiologik tahlillar kasallik tuzilishi va kasallikka sabab bo'lgan omillarni tahlil qiladi. Bu tahlillar kasallikning sabablarini tushunish, ularga qarshi kurashishda ilmiy usullarni rivojlantirishga yordam beradi.

4. **Yosh, jins, va boshqa tafsilotlar:** Kasalliklar o'rtacha qancha yoshdagi, jins, etnik tajribaga ega bo'lishi, davlat va hududlar orasida qanday tarqalishini va kasalliklar bilan bog'liq boshqa faktorlarni o'rganish.

5. **Statistik tahlillar:** Epidemiologlar statistik ma'lumotlarni yig'ish, analiz qilish, masalan, risk faktorlarini aniqlash va ularga qarshi kurash usullarini rivojlantirish uchun tahlil qilishadi.

6. **Jamiyatga ta'sir qiladigan amaliyotlar:** Epidemiologik tahlillar jamiyatni ta'sir qiladigan kasalliklarga qarshi amaliyotlarni o'rganishda, ularni nazorat qilishda va kasalliklarning tarqalishini oldini olishda yordam beradi. Bu tahlillar jismoniy salomatlikni saqlash va davlat siyosatlarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Epidemiyaga qarshi kurashish tizimining soni va samarasi mamlakatda kutilgan natijalarni bermadi va o'z-o'zidan bu tizimning nazariy asosidagi kamchiliklar ochilib qoldi. 1970 yillardan keyin kasallanishning pasayishi, epidemiyaga qarshi kurashish tizimining imkoniyatlari tugaganini ko'rsatdi. Birinchi o'rinda epidemiyalarga qarshi kurashish emas (epidemiyaning o'zi umuman qolmadi) balki hozirgi paytda muhim ahamiyat kasb etgan onda-sonda uchraydigan kasalliklar bilan kurashish lozim bo'lib qoldi. Epidemiyaga qarshi kurashishda o'zini oqlagan yo'nalish va uslublar guruh-guruh bo'lib, yoki onda-sonda kasallanishlar, bakteriya tashuvchilarni faol ravishda aniqlash hollarida yaxshi natija bermay qoldi. Aynan shu mulohazalar va kasallanish holatining o'zgarishi yuqumli kasalliklardan o'lish hollari, yurak-qon tomir, onkologik kasalliklardan, baxtsizlik oqibatidan, nafas olish organlari kasalliklari kabilardan keyingi o'ringa tushib qoldi. Hozirgi paytda "epidemiya" tushunchasini yuqumli bo'lmagan kasalliklarga nisbatan qo'llash to'g'ri bo'lar edi. Epidemiologiyaning yanada rivojlanishi uning tibbiyot muammolarini populyatsiya darajasida yecha oladigan umum tibbiy fan sifatida zamonaviy davrga qadam qo'yishiga yordam berdi.

Epidemiologik tahlil - epidemik jarayonni o'rganish usuli bo'lib, maxsus dastur asosida to'plangan epidemiologik ma'lumotlarni o'zaro taqqoslab, epidemik jarayonning ma'nosini anglab etishga asoslangandir. Epidemiologik tahlilning tarkibiy qismlari

a) Epidemiologik semiotika - epidemik jarayonni o'rganuvchi ta'limotni bir qismi bo'lib, epidemik jarayonni o'ziga xos bo'lgan belgilariga asoslanib o'rganadi, epidemiologik tahlil qilishda epidemik jarayonning quyidagi belgilari hisobga olinadi.

- aholi guruhlari orasida kasallikning tarqalish tezligi.
- har xil hududlarda kasallikning bir tekisda tarqalmaganligi.
- kasallik tarqalishining jinsga va yoshga bog'liqligi.
- kasallik tarqalishining yil fasllariga bog'liqligi.
- kasallikning aholi har xil turkumlari o'rtasida turlicha taqsimlanishi.

Bu belgilardan tashqari epidemiologik tahlil qilishda demografik ma'lumotlar, laboratoriya tekshiruv natijalari, tahlil o'tkazilayotgan joyning kommunal -sanitariya ahvoli haqidagi ma'lumotlar, shu joydagi hayvonlar o'rtasidagi kasallikning tarqalganlik darajasi va shu kabi ma'lumotlar katta ahamiyatga ega.

b) Diagnostik texnika — bu epidemik jarayonning o'ziga xos belgilarini aniqlashda qo'llaniladigan texnikaviy asbob-uskunalar, har xil tekshiruv yo'llari va usullari yig'indisidir. Epidemiologik tahlil qilishda mutloq, intensiv, nisbiy va ko'rgazmali ko'rsatkichlardan foydalaniladi, bundan tashqari bemorlarni, sog'lom

kishilarni va atrof-muhitda joylashgan har xil buyumlarni laboratoriya yo'li bilan tekshirish usullari ham qo'llaniladi.

c) Epidemiologik diagnoz haqida aniq, fikrga kelish, epidemiolog o'zining professional bilimlariga dialektik va formal-logika usullariga asoslanib, epidemiologik tahlil uchun to'plangan ma'lumotlarni o'zaro solishtirib va fikrlab shu kasallikning kelib chiqish va tarqalish sabablari haqidagi ilmiy farazni shakllantiradi va bu farazning qanchalik darajada to'g'ri ekanligini isbotlash uchun, shu kasallikning epidemik jarayoni haqida mavjud bo'lgan, ilmiy jihatdan asoslangan ma'lumotlar bilan nechog'lik muvofiq tushishini tekshirib ko'radi va nihoyat epidemiologik diagnoz haqida aniq xulosa chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muxammadiyevich N. A. Origin, Lifestyle, Development And Against Viruses And Bacteria That Endanger Our Life Struggle //Genius Repository. – 2023. – T. 24. – C. 16-21.
2. Muhammadiyevych N. A. Et al. FUNDAMENTALS OF ENSURING HEALTH LEVEL AND LIFE ACTIVITY SAFETY OF YOUNG CHILDREN //JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING. – 2023. – T. 2. – №. 5. – C. 141-144.